

Vidéki Magyarország

A Fonyódi Helikon kisantológiája

Érkeznek rendre a könyvek az ország minden részéből. Van amelyiket a szerző küldi meg, van olyan amelyiket a létrejöttében közreműködők. Másokat a könyvesboltokban fedezek fel, mint például *Bertók László* (hányszor terveztem, hogy írok neki, ismeretlenül is!) gyűjteményes verseskötetét, *Takáts Gyula* irodalomtörténeti jelentőségű levélgyűjteményét (Helyét kereső nemzedék). Csak az imént örülhettünk a miskolciak *Hetek* antológiájának, s máris itt van könyvsorozatuk következő darabja, *Cseh Károly, Csorba Piroska, Fuermann Imre* verseivel (Három hangon). Tovább gyarapodik a nyírségiek *Tiszta szívvel* című sorozata, de onnan éppen *Oszabó István* magánkiadású verseit kapom meg baráti szívességből, *Ratkó József* ajánló soraival. Karcagról *Györffy István* újra kiadott *Nagykunsági krónikája* érkezik, majd egy mai kun szerző szociográfiája, *Körmenyi Lajos* Boldog emberekje. Békésből *Filadelfiek* szép kiadványai és *Sarusi Miska* új regénye, a *Magyar Krisztus*. És sorolhatnám még, hozzátéve azt is, honnan mit kértem meg, mert másként elérhetetlennek bizonyult, s hol minék a megjelenését várom. Talán az sem magánszempon, hogy egyre gyarapodik azon kötetek száma, amelyek személyre szóló baráti hangú dedikációval érkeznek. Nem csupán nekem, hanem Kecskemétről Miskolcra, Miskolcra Kaposvárra, s nem csak ezekre a

helyekre, hanem napjaink mindegyik élő irodalmi topográfiai pontjára. A vidéki Magyarország egyre inkább tud egymásról, önmagáról. Éppen a gyarapodó könyvek révén is. Egyiket ugyan központi kiadó jelentette meg, a másikat valamilyen helyi szerv, intézmény, de a könyvek közös vonása, hogy szerzőik mindannyian vidéken élnek, a vidéki Magyarország egy-egy talpalatnyi földjéhez köti hűségük, vállalásuk. Helyzetük egyáltalán nem könnyű, de legtöbben egy-egy helyi folyóirat, alkotóközösség, irodalmi kör családmelegében otthon érezhetik magukat. Helyzetük és szerepük tudatosítása nélkül kitartásuk céltalanságba fulladhat, tehetségüket beissza a provinciális sivatag, amelyet termőre kellett volna fordítaniuk, s tudjuk, hogy ez nem játszi feladat.

A legtöbbet a helyzet felmérése érdekében, a programadásban, az egyéni vállalások csontrendszerének megszilárdításában minden bizonnyal a műhely-értékű munkát végző vidéki folyóiratok tettek és tehetnek. Ebben mintha máris késésben lennének. Igaz, nem önhibájukból. Hosszú ideig belső ügyeikkel voltak elfoglalva, s introvertált fejlődési szakaszukat megnyújtották az ún. ügyek, botrányok, amelyek mögött mindig valamilyen politikai pikantéria húzódott meg. Mikor ki hibázott, tévedett? Fontos lehet majd ennek is a pontos feltérképezése, de eredményes csak akkor, ha a tévedhetetlen igazságosztó komor

talárját nem borítjuk magunkra. Az események láncolatát, a mögöttünk levő éveket azonban úgy is fel lehet fogni, mint vidéki folyóirataink autonómiájának megteremtődését. Törékeny autonómia ez, s vidékenként, folyóiratokként nem azonos szintű. Megszilárdulása, mondhatni a lapok további munkájának eredményessége – miért másért szükséges az autonómiájuk!? – a szocialista demokrácia további szélesedésétől és intézményesülésétől függ.

Így látta ezt az ötödik fonyódi helikoni találkozó minden résztvevője, akik 1985 tavaszán a folyóiratok képviselőiben összegyűltek. Amiről eszmét cseréltek, mind-mind meghatározója azok sorsának, pályaalakulásának, akikről az előbb említés rejtett, avagy kimaradtak a példálózó felsorolásból. Ezért essék szó most nem róluk, hanem a fonyódiak szerény kiadványában foglaltakról. De mi is a Fonyódi Helikon? Kezdetei ötven évre nyúlnak vissza a múltba. Már Takáts Gyula olyan találkozóhellyé tette házukat, ahol „megfordult a Nyugat utáni harmadik költőnemzedék sok tagja” – olvashatjuk az elmúlt évi helikoni összejövetelekről kiadott kisantológia bevezetőjében, *Laczkó András*nak, a *Somogy* című folyóirat főszerkesztőjének tollából, aki egyébként a vékonyka füzetet is gondozta. Tiszteletre méltó magánparnasszusból *Simon Ottó* és *Fodor András* (a táj hűséges költőfia) intézményesítette a félmúlt örökségét, még 1980-ban. Kezdetben a helyi jelleg, a lokálpatrióta érzület, a dunántúliság dominált. Nem csoda azonban, hogy rövid időn belül eljutottak a „vidéki Magyarország” gondolatáig, s tavalyi találkozójukat már a hely szellemének áldozó alkotók részvételén túl kiszélesítették a folyóiratok gondjainak megtárgyalására is. (A tanácskozás horderejére jellemző, hogy az MSZMP Központi

Bizottsága és a Művelődési Minisztérium is képviseltette magát.) Amikor ezeket a sorokat írom, már bizonyos, hogy 1986-ban folytatása lesz a kezdeményezésnek, s mire lapunk megjelenik, már az eredményről is tudni fogunk.

Az előttünk levő kisantológiából azt is megtudhatjuk, milyen alapokra gyűll majd a várhatóan programadásra is vállalkozó országos összefüvetel.

1985-ben bevezetőt *Vekerdi László* tudománytörténész mondott, a tőle megszokott nagyívű gondolamenettel. Előadása az évekkel ezelőtt a *Valóságban* publikált tanulmányával együtt, amely a vidéki folyóiratok helyzetét tárta fel, a kérdéskör alapvető irodalmának minősül máris. Teljességgel világos – történeti áttekintése alapján is –, hogy indulati, érzelmi megközelítéssel aligha megyünk sokra a vidékiség minősítésében. A magyar társadalom fejlődésének jellegét és irányait kell feltárnunk ahhoz, hogy a ma felemás eredményeit és kudarcait megértsük. Miután ezt elvégezni, *Vekerdi László*nak a jelen megítéléséhez is van néhány megfontolandó szempontja. Az előre felkért korreferátorok, majd a hozzászólások – sajnos, a kötet nem tartalmazza mindegyiket – *Vekerdi László* igazát igazolják, árnyalják. Teljes körű az egyetértés, hogy a provincializmus elmarasztaló minősítése nem főváros és vidék összefüggésében alkalmazandó a műveltség és korszerűség tekintetében, hanem magyarság és európaiság, nemzeti értékszint és egyetemes haladás mindenkori viszonyrendszerében. Az így felfogott szellemi haza pedig nem a vidék-főváros egyszerűsítő antinómiája szerint értékelhető. *Zimonyi Zoltán*, a *Napjainkban* megjelent egyik tanulmányában joggal állapítja meg: „Az értékesebb törekvések mindig is különbséget tettek a fővárosellenesség és a vidék felemelése között.”

Vekerdi László, a „kellő sokféleség” fontosságát sem felejtette ki előadásából, amit *Hatvani Dániel*, a *Forrás* főszerkesztője érvényesen pontosított kijelentésével: „a magyar provincia számomra korántsem egyne-mű fogalom”, mondta, ahogy „a főváros sem homogén képződmény.” Filadelfi Mihály, az *Új Aurora* főszerkesztője, kényszeres „bizonyítvány megmagyarázásával” ugyancsak ezt igazolja. És még hány helyről kapcsolódhatnak hozzá!

Ugyancsak Hatvani Dániel az, aki a helyi irányítás és a folyóiratok autonómiájának kérdését értelmezni próbálja. „Konfliktushelyzetek szikrázó kislüléseit” említi, de a beható elemzéssel ő is adós marad. Mint ahogy a közölt szövegek mindegyikében igen szemérmesen kerül terítékre a téma, amiből az a sejtelmünk támad, az egyik meghatározó tényező körül téblábolunk. Vekerdi nem habozik: a vidék önállósodásával kapcsolatban kerekén kijelenti: „nem az önkényt kívánjuk decentralizálni”. Vagyis decentralizáció és tovább szélesedő szocialista demokrácia elválaszthatatlanok. Különbözik a vármegyék leg-

rosszabb örökségét erősítjük fel, minden kísérőjelenségével együtt, s nem azt, ami követendő, ami miatt például egy *Németh László* Madách Imrénkről szólva azt írta: „Nógrád köztársaság”. Persze Hatvani Dániel is tudja, hogyné tudná: „több demokrácia kellene”.

Bizonytalan, ködös, lila értelmiségi óhajok? Literátorok meddő füstölgései, realitásoktól elrugaszkodott fantáziálása? Aligha! Amikor reformról beszélünk, tartalékaink feltárájáról és kihasználásáról, nem ártana tudatosítani: hihetetlen lehetőségeink rejlenek a vidék magáratallásában és megerősödésében, alkalmasint a „régio-központok” határain túl is. A maguk területére vonatkozóan mindegyik főszerkesztő tudja, mit tehetne ennek érdekében. Hogy *együtt* tudják, már minőségi különbség. Remélhetően az ideai tanácskozáson mindez pontosul, javaslataik kiegészülnek, s átválthatnak a közös cselekvésre – az ország javára. Minderről pedig a mostaninál teljesebb körű kiadványban értesülhetnénk. (Fonyódi Művelődési Ház)

LACZKÓ PÁL

Az ének megmarad

Ének a közösségért

Ha egy magamfajta, vidéken dolgozó fiatal íróember, lehetőségeit kutatva, megpróbálja becserkészni az úgynevezett irodalmi élet berkeit, bizony könnyen megtörténhet, hogy idő előtt elkedvetlenedik, feladja hitét az esetleges elképzelt közösségben. Mert hamarabb lehet lehangoló élménye a széthúzásról, komoly hadállásokra emlékeztető székértáborok mérgezett nyilakkal vívott, a kizáró-

lagosságot zászlóikon lobogtatók harcáról, mint a gondolati azonosság mellett megnyilvánuló különbségeket is toleránsan vállaló, egymást testvérek tekintő közösségek „ólmelegéről”. A valóság, avagy a körülmények szigorú apaként gondoskodnak róla, nehogy az ember könnyelmű illúziókat dajkáljon. De valóban olyan szánivaló, gyermeki naivság lenne az ilyesmi?

Mindez egy érdekes irodalmi csemegét, a *Hetek* Miskolcon megjelent antológiáját forgatva ötlött fel bennem, nem éppen első alkalommal – újólag inkább. Az emberi konokságot és hűséget asszociálja bennem a cím: *Az ének megmarad*. És mégis: ha elolvasom a kötetet is – szerkesztő *Zimonyi Zoltán*nak az egyénileg jelentős pályát befutó hét költő – *Ágb István, Bella István, Buda Ferenc, Kalász László, Raffai Sarolta, Ratkó József, Serfőző Simon* –, mint feltételezett szellemi közösség történetének elmúlt két évtizedét végigkísérő utószavát, bizony az derül ki: „*A Hetek csoportosulást mindig is furcsa ellenmondás jellemezte, vágytak is e közösség tenyérmelegére, ám nem álltak ki érte, hogy lássák.*” Talán a kívülről jövő szándék zavarta őket, amely mint a hatvanas évek elejének legtehetségesebb költőit szeretete volna a hét fiatal csoportnak látni? Talán nem volt bennük annyi hajlandóság, konspirációs készség a kilincseléshez, mint a *Kilencek*ben, akiknek a hatvanas évek végén, nem kis nehézségek árán, antológiában sikerült demonstrálni egymást vállaló egyezségüket? Vagy a távolságok, amik a szűkebb szülőföldön megmaradva/kiszakadva közcük szakadtak?

Akárhogy is volt/van, *Az ének megmarad* gyönyörűen bizonyítja, hogy ha személyes útjaik ritkán is futnak össze, ez a hét ember „tudja” egymást. A kapcsok állandó hangoztatása nélkül is nyilvánvaló ez az összetartozás, amit az indulásukban is szerepet játszó *Kabdebő Lóránt* így fogalmazott meg a *Forrásban* 1977-ben megjelent tanulmányában: „*Ami közös bennük, az nagyon kevés, mégis talán a leglényegesebb: egyszerűen, egy időben keresték és fogalmazták meg azt az emberi magatartást, amely szükséges ahhoz, hogy tájékozódjunk és eligazodjunk alakuló-*

változó világunkban, veszélyeivel figyelemfelhívóan szembeszálljunk: kritikus-önkritikus, harmóniára törekvő társadalmi létezésünket biztosítsuk.”

Ezért is tehetette meg az antológiát hét ciklusra osztó szerkesztő, hogy a versek elől elhagyja a költők nevét, s azokat csak a tartalomjegyzékben közölje. Így aztán mint egy önálló kötetet járhatjuk be a könyvet, közben-közben azt a játékot is eljátszva, hogy próbáljuk megtippelni a szerzőt. Bevallom, időnként magam is mellétaláltam; a személyiség egyéni színei ellenére is megtréfált az egymás mellé illesztett témák, és a róluk való gondolkodás hasonlósága. Közhelyes dolog leírni, de megteszem: a *Petőfi-Ady-József Attila-Nagy László* vonal egyenségi folytatói ők, a legmélyebb magyar költői hagyományok ápolói. Hűséges költészet, sorsköltészet az övék, még ha ez egyeseknek a berkeken belül anakronisztikusnak tűnhet is; esztétikai attrakciók helyett a kimondott világon van a hangsúly.

Legtöbb itt közölt versükből úgy szólván a föld szaga, lehellelte árad, a szennyeztelen természet szabad levegője verdesi – vándorbotot fogva is – hűséges fiának arcát. „*Számból a hűség / ki ne szaggattassék. / Elnyütt öregeink / itt édesednek a földben*” – ahogy Ratkó József írja. Mert nemcsak az eszméltető föld köt, „*melyet a fény elé kell végre tartani / mint anyám a tojásokat*” (Serfőző Simon), hanem éppen az ebből tenyésző emberi szálak, kötelécek, hiszen valójában „*Az ember nagy, nem az anyag*” (Ratkó József). Ezért szólhat zsoltárként Serfőző Simon *Anyám* című verse, mely a szükségszerű kiszakadás fájdalomán túl egy veszendősüllyedő életformát is elbúcsúztat szép szavakkal, a vele együtt pusztulni látszó értékek iránti őszinte aggodalommal. És erre az érzékeny te-

rületre érve egymás után szakadnak fel a kérdések is: „Mi készül itt, milyen irtóztató / rend, hogy ennyi az áldozat?” (Ratkó József). „Elvetélhet a nyár? ... Elvetélhet a föld? ... Elvetélhet a világ?” (Bella István). „Ebben az országbatárral / körülkerített anyában: hazámban / ki lakik majd?” (Serfőző Simon).

A változtatás gyakorta erőszakosnak látszó mozzanataitól való érthető idegenkedés, az ösztönös, önkéntes értékörzés küldetéses szerepe mellett nyilvánvalóan nosztalgia is szerepet játszik ebben. Ez utóbbi ellen talán Ágh István próbál küzdeni a legtudatosabban, legsikeresebben: „*ba ott maradnánk, / bakancsból, vatelinkabátból kioldva, / nem szállnánk már föl sobasem, / és árvák lennénk ott, ahol / kofaságba hajszolnak a hétköznapok*”. Ugyancsak ő fogalmazza meg az illúzióktól megtisztított ambivalens állapotot a jelképes című Új évben: „*végül is ő lesz látható belőlem, / akit a kinok vágtak, összegyűrték, / a lombhullató fákat örökzöldre bűvölő / ének mögött a veszendő ember arca.*”

Feloldásként, megtartásként marad a szerelem, amit gyermekien önfelcédtt pillanatok egész sorában örökítenek meg valamennyien. Itt van alkalom a játékra, az egyéniség teljes feloldására a másikban, miként Buda Ferenc vallja gyönyörűen: „*Te vagy az ország, ottbon, haza, / megáldott méhednek van igaza. // Beléd én jajszóval kapaszkodom, / kívüled fölöttem nincs batalom.*”

Az egyértelműen világos tónusok, felszabadult bolondozások egyébként meglehetősen kisebbségben vannak a könyvben. Zimonyi Zoltán inkább a közösségi gondok egyéni átéléséből keletkezett versekben kereste és találta meg a rokonságukat bizonyító motívumokat. Az olyan nem hívalkodó, nagyon is hagyományos, manapság

érezhetően háttérbe szoruló témákban, mint a történelem. Erről valamennyien lajstromozhatnak olyan tragikus dolgokat, mint Ágh István: „*Etted a lódögöi: / fajtádat, legjobb barátaidat. / Zágráb, Fiume, Tarnopol, Losonc. / Voltam ott, ettem lábnyomod.*” E nemzedék idegrendszerébe a gyermekként, közvetve megtapasztalt dolgok láthatóan egész életükre meghatározó módon beivódtak, lírájuk talán ha akarnék sem lehetne más: sorsköltészet. „*Felejt a föld. Én nem felejték. / Úgy épült csontom és agyam, / hogy minden kint kiénekeljek.*” (Ratkó József).

Meghatározzák őket az anyanyelv természetességével vállalt és százzszor megénekelte gyökerek, s egyben persze lehetséges, elviselhető életterület is markáns módon behatárolják – akár Nagyállón, akár Budapesten. A kritikus összvetésben talán ezért marad alul a jelen, fokozódik teljes kilátástalanságig az aggodás: „*Igazszóló szavaink elvesznek. / A maradék megdadogósodik. / Tettekkel nem találkozni, / amelyek másokért tennének. / Elszaporodó pangó vadvizekként / csak a veszteségeink gyűlnek.*” – készít komor leltárt Serfőző Simon; „*jelenüinkből csak az iram / az iramlás marad meg / elfeledjük szeretteinket is / érzéseinket szétdobáljuk / s vágtatunk csupán a létért // hol vagy jövendő*” – kérdezi nevén nevezett kétségek között Kalász László; „*Petőfi képe a polcon / meginog*” – rögzíti a kor- és értékzavart Buda Ferenc; „*már senki sem látja egymást belül*” – sikoltja Ágh István; „*S bár otthonom a város: / se menedékem itt, se hazám*” – sóhajt egészen mélyről Raffai Sarolta.

A szociografikus vizsgálódás bizony mindinkább jajszavakat görgött a felszínre, a korszerűséget formai bravúrokban mérőkben esetenként a kortévesztőknek kijáró sajnálkozást

keltve – az ctikáról alapvető fogal-
makkal rendelkezőknek pedig szinte
megközelíthetetlen, alig követhető
példát adva. Meg kellene változni? A
csillámló naprakészség kedvéért át-
hangolni azokat a húrokat, miket a
legmélyebb szenvedélyek feszítenek?
„*Ha elfelejtem árvaságtokat / találba-
tok-e magamnak barátságát?*” – kérdezi a
válasz bizonyosságával Ágh István.
Hát persze; jelentéseiket egyszerűen
nem lehet 1986-ban sem figyelmen
kívül hagyni. Annak ellenére, hogy el-
képzelt eszményeinket gyakorta nekik
maguknak sem sikerült megvalósíta-
niuk; közösség utáni állandó vágyuk

ellenére sem formáltak igazi csapatot
a Hetekből, mint arra az utószó már
idézett részlete utal. Szétszórt, laza
partizánközösség maradtak, amin ér-
vényesítették hatalmukat az ellent-
mondások, de akik egymástól függet-
lenül, és egymást erősítve is kötele-
ségüknek érzik, hogy – Rátkó József
gondolatával – erre az óriás hangle-
mezre, a Földre ráénekeljenek. Így
lehet, hogy vesztett csaták, évekig hú-
zózó hallgatások után is valamennyi-
en együtt mondhatják Serfőző Simon-
nal: „*Ott vagyunk, ahol a küzdelem
izzad, / ma és mindennap.*”

BEZZEG JÁNOS

ENDRÓDI SZABÓ ERNŐ

Néhai Andersen úr látogatása Magyarországon avagy hattyúból kacsza és megfordítva

Avagy: Minőségforradalomról egy antológia ürügyén

„*Arra a szellemre hasonlítás,
amelyet megértesz.*”

(Goethe)

Az ének megmarad című kötet a hat-
vanas évek elején induló költőnem-
zedék hét, többé-kevésbé azonos vé-
tetésű, „mesterségesen beszűkített lét-
feltételek között” eszmélkedő, a
„*megkésettég, történelem okozta
zavarok, meghatározó fiatalok éle-
mények hiánya*” által sújtott képvi-
selőjét mutatja be, mintegy két év-
tizednyi verstermésük hosszmetzeté-
ben. A hasonló sorsot hivatott szim-
bolizálni a szerkesztésmód is: a cik-
lusok versei a szerzők megnevezése
nélkül sorjáznak. El kell ismernünk:
ritka kiadvány, amit jeles kiadói
erény bocsátott a nyilvánosság elé. A

kötet – különlegességében – kihívást
is jelent, arra ösztönöz, hogy ezúttal
ne az antológia és a benne közre-
adott művek s szerzőik méltatására
helyezzem a hangsúlyt, hanem a
könyv által fölmutatott poétikai
összkép s az általa reprezentált köl-
tészeti típus elemzésére törekedjem.
Okaim legnyomósabbja az, hogy *Az
ének megmarad* költői kivétel nélkül
többkötetes auktorok. Teljesítményük,
pályájuk íve izenként és teljességben
is sokszor megmértetett már. Jelenlé-
tük, műveik sora irodalomtörténeti
tény s eképpen a szóban tárgy kötet
kópiájáról idemásolható arcképek
nem sok nővumot mutathatnának föl
az előzőekhez képest, hacsak azt
nem, hogy a pálya egésze felől te-
kintve szükségképpen csonka állapo-

tot tükröznének. Az effajta mérlegelés nem csak fölösleges, de méltatlan is volna.

Másfelől pedig, ahhoz, hogy a Hetek költői számára pontos, sőt végleges helyet jelöljünk ki egy literatúrai korszak hierarchiájában, egyelőre nincs meg a kellő távlat. A poétikai folyamat – amelynek részesei – él, lélegzik, változik és alakul. Ugyanakkor viszont tény, hogy a jelentkezésük óta elmúlt idő, a lassan kitelők emberöltő alatt a társadalom életében korszakos változások estek s ezeknek természetesen hatniok kellett a szellem állapotára is. Vagyis: a *fél-távlat* birtokában vagyunk. A Hetek – *Agh István, Bella István, Buda Ferenc, Kalász László, Raffai Sarolta, Ratkó József és Serfőző Simon* – antológiája ezért is kihívás.

A hatvanas évek, az indulás és a „*csoportba terelés*” időszaka, a konszolidáció és a gazdasági reform, az általános föllendülés reményének évtizede. S ebbe a rövidke történelembe ágyazva: a (kultúr)politikának közvetlenül és nyersen elkötelezett, angazsált irodalommal szemben a Hetek – szinte akaraton kívül – letéteményesivé váltak az/egy új költői formanyelv kibontakoztatásának. Ez magyarázatul szolgál arra is, hogy a szerzői együtttest „*fellövő*” Napjaink és az Új Írás, *Kabdebó Lóránt* és *Farkas László* lelkes kritikus-szerkesztői közreműködésével, miért akart műhelyközösséget kovácsolni a hasonló vétékesű, ám eltérő alkatú, szellemiségű auktorokból. Tény, hogy tisztességes elvi-elméleti indítékokon alapuló munkálkodásuk kísérleti jellegű volt és a kísérlet nem állta az idő próbáját. A Hetek „közössége” sohasem volt más, sohasem volt több virtuális képződménynél. (Alighanem tisztán látta ezt a *Tiszatáj*at akkoriban az ország egyik legjobb folyóiratává szervező-alakító

Ilia Mibály, aki nem ragaszkodott a nemlétező közösséget demonstráló „karámosított” közlés módhoz.)

Egyvalami azonban kétségteljesül összekapcsolja ezeket a költőket s ez: az általuk művelt költészeti típus. Az a populáris-népi ihletésű „*sorsköltészet*” (Kalász László kifejezése), ami a magyar irodalom *Petőfi-Ady-József Attila-Illyés-Nagy László*-i vonulatának folytatása. Az tehát, amiről a kötet szerkesztő-válogatója, *Zimonyi Zoltán* így ír az utószóban: „*Kérdés tehát, hogy a Hetek életanyagukkal, a bajok elkiáltójaként tüntek-e csak ki, avagy a felfedezés kínzó élményét és látomásait sikerült időt állóan megformálni, esztétikai értékévé tenni? Az aktualitás izgalman túl, a változó világban, a növekvő valóságismeret és politikai kultúra napjaiban lesz-e még hatásuk? Antológiájuknak erre a kérdésre is felelni kell.*” A magam részéről azonban – amint a bevezető mondatokban utaltam is rá – bátorodom e kérdésnél többre vállalkozni: az antológia által fölmutatott összképben nem a Hetek virtuális csoportja vagy a szerzők egyéni poétikái, hanem egy tágon értelmezett, sokak által művelt, a magyar irodalomban idestova két évszázada „uralkodói trónon” látható költészeti típus lehetőségeit kercesem-mérlegelem.

Úgy látom ugyanis, hogy a napjaink lírájának fejlődési vonalai körül sorakozó kérdések hatványozottan vonatkoznak e típusra. Egyrészt azért, mert az úgynevezett „*sorköltészetnek*” – szemben a hetvenes évek elején kifejlődő újszerű alkotómódszerekkel – történelmi (– irodalomtörténeti) múltja van, másrészt pedig azért, mert a vonulat – amint azt a Hetek poézise és a nyomukba lépő újabb nemzedékeké is bizonyítja – nem befejezett egész, *nem lezárt folyamat*.

Nem mellékes azután az a körülmény sem, hogy az elődök, Petőfi, Ady, József Attila, azaz a típus kifejlődése korában a világot, ilyen vagy olyan szemszögből bár, de mindenképpen egységként lehetett érzékelni: minden más széthullott-széthullhatott, de az erkölcsi világrend még nem bomlott meg. A 'lényegiségek' és verbális szimbólumaik, például 'Isten', 'Haza', 'Tisztetség', 'Magyarság', 'Szerелеm' nagyjából mindenki számára azonos jelentéssel bírtak, azonos tartalmakat jelöltek: általánosan és egyöntetűen azonosíthatók voltak. A típust megújító, új tartalmakkal telítő Nagy László költészete pedig a hatvanas évek konszolidációjában, a Politika és az Értelmiség között megkötött friss szövetség, tehát egy viszonylagos harmónia rendjében teljesedett ki. A léttartalmak és létkörülmények áttekinthetők, a létminőség lényegi vonásai – a nyugalmi állapotban – megragadhatók s viszonylag könnyen kifejezhetők voltak.

A hetvenes évek azonban a történelmi hullámmozgás völgyét, a 'differenciálódás' – nota bene – a széthullás időszakát jelentette. A világ „rendszereszerű” működése áttekinthetelenné vált, ám a költészetnek, tiszte szerint, továbbra is a világban való eligazodásra kellett – és kell ma is ösztönöznie. Amire csak akkor képes, ha többet tud a valóságról, mint olvasója. Az elmúlt másfél évtizedet azonban nem jellemzi az egységes erkölcsi és szemléleti világrend, aminek kategóriái vezérszavak gyanánt kínálkozhatnának a poézis számára, következképpen: nincs egységes, konszenzus alakította nyelvi rendszer sem (mint Nagy László pályájának zenitjén), ami a mindig-mindenütt azonos tartalmak-jelentések jegyében adhatna eligazítást a zürzavarossá vált valóságban. A költők, a költészet egy része, ebben a

helyzetben „fölmond” a világnak, „kivonul” belőle, nem vállalkozik immár a totalitás megragadására. A káosz tagadásának talaján kialakulnak az új típusok, amelyek az *irónia*, s ennek abszurd-groteszk változatai, s *nyelvkritika* és az *esztétikai-stilisztikai részletkérdések* középpontba állításával, technévé avatásával a *távolságtartást* nyilvánítják ki s erre ösztönöznek. E típusokban az úgynevezett „közösségi líra” vonásai elhalványulnak, s ezzel együtt a magyar irodalomban ilyen vagy olyan előjellel fetiszizált történelmi-nemzeti problematika is háttérbe vonul vagy teljesen eltűnik. Úgy látszik tehát, hogy napjainkban kizárólag a „*sorsköltészet*” vallhatja magáénak azokat a tulajdonságokat-képességeket, amelyek mozgósításával – a magyar valóság nyomában szintén kátyúba zuhan – magyar líra szekerét továbbblendítheti, s megismételheti a hatvanas évek költészeti „minőségforradalmát”.

Alighanem ez a látszat tartja meg „irodalmi trónusán” a típust. Egy, a néhai mesemondótól kölcsönzött hasonlattal élve: a kulturális gyakorlat, az intézményesült irodalmi közizlés szárnyasjóságainak udvarában a „*sorsköltészet*” a csodaszép, a hófehér hattyú, a poétikai léggömbhámozó legalábbis páva, az újszerű 'neopercepcionalista' típusokban alkotó pedig – na mi!? Bizony nem más, mint a rút („poszt-, transz-, neoavantgarde”) kiskacsa. Hagyjuk most a fölháborító fogalmi gengszterizmust, ami a légbőlkapott elnevezések címkeit ragasztja, közelítsük a helyzetet más oldalról!

Azt hiszem – lett legyen szó bármilyen kor művészetéről – a kritika akkor éli boldog pillanatait, amikor megmutathatja a történelmi mozgásokba ágyazott poétikai irányokat, amikor kimutathatja a különböző – társadalmi-szociológiai és esztétikai –

közegekben zajló folyamatok *egybeeséseit*: ha föltárhajta azokat a csomópontokat, amelyekben az irodalom és társadalom erővonalai egymást erősítve *közösen* mutatnak a progresszió irányába. Mármost, ha elfogadjuk, hogy napjaink egyetlen érvényes és értelmes egyéni és közösségi magatartásformája a társadalmi „perújrafelvétel” szorgalmazása, a „*dült bitek*”-ben véghezviendő rendteremtés, a kaotikus, elemekre hullott világ, a valóság újrastrukturálása, akkor ehhez hozzátartozik, hogy e magatartás a progresszív szellemiség nevében lép föl. Egy olyan autonóm világgép nevében tehát, amelynek kialakítását ugyan a társadalom múlt- és jelenbeli hierarchiája, a paternalista irányítási gyakorlat inkább gátolta, mintsem igényelte, ám ami nélkül mindenféle költészet a létalapját veszti. A kérdés tehát az, hogy a vizsgált költészeti típus valóság-elméleti milyen világgépre engednek következtetni vagy – *Serfőző Simon* szavaival szólva – mi is az a „jófogású igazság”, amire a szóban forgó poézis épül?!

Nem szívesen teszem, de nincs terem a mélyebb elemzésre, ezért tapasztalati alapon jelentem ki: emléktörödékekből, az elmerült népi-paraszti közösségek és életmód iránti nosztalgikus vágyképek kivételéből, illetve a publicisztikai szinten megragadott szociologikus elemekből s természeti látványokból *erősen föltilizált*, de szerves egységgé nem szerveződő, *pszeudo-világgép* uralja napjaink e „hagyományosnak” is nevezett költészeti típusát. Mindez, de különösképpen a romantikus föltilizálás a „megfelelés” mozzanatára irányítja a figyelmet; arra, hogy ez a világgép mennyiben fedi a valóság konkrét tartalmait: vagyis: a hagyományos technével megragadható-e a valóság teljessége? Kibontva a kér-

dést: az ilyen típusú alkotások olvas-tán a szigorú logikai építmény (szerkezet, versmodell) és az esztétikai bizonyosság (érzelmi-gondolati energiák, nyelvhasználat) ötvözetéből megszületik-e a teljes valóságra mutató fölismerés, amelyet megrendítő evidenciaélményként élünk meg? Más szavakkal szólva: e típus műveiben létrejön-e az alkotás-totalitás kapcsolat, létrejön-e a modellnek, a mű gondolati-indulati szerkezetének, mint igazolandó feltevésnek használatára kimunkálható nagy pontosságú adekváció?! S továbblépve: megjel-jük-e azokat a rendteremtő szerkezeteket, elrendező szövegcsapokat, amelyek egy újrastrukturált világ, az *átrendezett valóság* képét vetítik elénk a műalkotásban?

– A válasz – nyilvánvaló – nem! Esetleg: részlegesen. Magyarán: a jelen valósága e „sorsköltészet” szemléleti, megismerési aspektusából nézve értelmezhetetlen, áttekinthetetlen. A költemény kimerül az elszigetelt, szociologikus jelenségek (természeti látványok, életérzés-szegmentek stb.) zsánerszerű megverselésében, a poézis extenzíven terjeszkedik. Nem vállalkozik a külvilágon uralkodó zűrzavar, a széthullás megérzékítésére, egyszersmind a káosz mélyén kétség-telenül létező, az alkotás teljességében *reális vágyképként* kibomló rend érzékeltetésére. Következésképpen: az így s a föntebb körvonalazott „episztémológiai talajon” (talajtalanságon) születő poézis a partikuláris hiány és hiányérzet költészete. Kitérőnyi időre az antológiához kanyarodva: Zimanyi is szükségesnek látja leszögezni, hogy ezek a költemények az élet, a valóság „*már-már banális témáiról szólnak*”. És mégis, bár Kalász László is versei „inflációja”-ról szól egy helyütt, mindez nem jelenti a művek, s főként nem a szerzők „értécsökkenését”. Nem költői szemé-

lyiségük, vagy teljesítményeik megkérdőjelezéséről van szó, hanem arról, hogy – ha már inflációról beszéltünk – az általuk választottművelt költészeti típus eszközei – egy új történelmi helyzetben, megváltozott körülmények hatására – devalválódtak. Egyszerűen elégtelenné váltak – nevtől és munkásságtól függetlenül. Megveszkedettség volna például azt állítani, hogy az antológia versei híján vannak a megrendítő erőnek; ugyanakkor tény, hogy – a mértékadó egyéniségek egyik-másik alkotásának kivételével – ez az erő nem a nembeliség magaslatai felé lendít, hanem a provinciálisba, a partikuláris lét mélyrétegeibe ránt. Nem is történhet másként, mert a kötet művei által fölmutatott hiányt – a paraszti közösségek és életmód eltűnését, a természettel való közvetlen kapcsolat megszűnését stb. – személyes történelmünk élményeként éltük át. Az esztétikai megidézés ezért – számunkra – szükségképpen híján van a fölfedezés elementaritásának. Az azóta született nemzedékek pedig legfeljebb versbeszedett történelemként olvassák – ami persze nem kevés –, ha egyáltalán olvassák ezeket a műveket. (Aligha tévedek hát, ha azt gondolom, hogy valaminő elégtelenségérzet ösztönözte-motiválta a Hetek költőit ragyogó drámák és prózai művek megalkotására.)

Folytatva az előbb félbehagyott fejtegetéseket, de immár csak jelzészerűen: a „hagyományos” típus költői nyelve nem más, mint az adalék-információkkal földúsított (valóság-részleteket is magába olvasztó) köz-

nyelv. Ennek következtében az alkotás megmarad az ábrázolt tárgyiaságok és szemantikai látványok által közvetített *elsőfokú közlés* szintjén. A (szemantikai) modell nem hoz létre többretegű jelentésmező, nem tartalmaz „érzékfeletti” többletet. A „lényegiségek” megragadása elmarad, a „megfelelés” nyelvi vetülete is csonka: nem mutat a teljességre. S ugyanez mondható el az etikai-politikai vetületről: a történelmi és egyéb, ebbe a szférába sorolható *allúziók* nem elegetek még az autonóm, modellértékű világkép sugallmazására sem.

Tisztában vagyok azzal, hogy a teljes és mélységben is megfelelő életségű kép kialakításához egy sor alkotáslélektani, irodalomszociológiai, kultúrpolitikai és egyéb vonzatot is meg kellene vizsgálni. A kiszabott terjedelem azonban – melyet így is jócskán túlléptem – ezt már végképp nem teszi lehetővé. (Ugyanezért kellett eltekintennem attól is, hogy az eddigieket példákkal és idézetekkel támasszam alá.) De – mint már korábban is jeleztem – nem törekedtem többre néhány kérdés körvonalazásánál, bízva abban, hogy lesznek akik továbbgondolják az itt félbehagyottakat, s eredményeképpen a „hagyományos” költészet – kilépve a poétikai kátyúból – megújulásával válik részesévé a sürgető és elodázhatatlan költészeti és társadalmi „minőségforradalom”-nak. Mert bizony a mese valósággá teljesebbé: a rút kis jószágról kiderül, hogy királyi madár s a körüludvarolt, méltóságteljes, költői hatyúról bebizonyosodik az, hogy – KACSA!

Banos János: Látlelet

Egy decemberi délelőtt, a Boráros téren fölszállván a kettős villamosra, különös kegyét élvezhettem a véletlennek. Azt a keskeny formátumú, izléses borítójú verseskönyvet pillantottam meg egy gimnazistaforma fiú kezében, melyről most kívánok beszélni: Banos János elsőkönyves költő *Látleletét*. A gyerek a villamos forgó peronján állt, én a csuklókorong innenső, szilárdabb oldalán. Szinte egy forgószínpad nézőjeként szemlélhettem, miként hat megcélzottjára, az olvasóra a verseskönyv, melyről, akkor már tudtam, beszámolót fogok adni.

A hűvös december dacára hajadonfővel utazó, szemüveges fiú arca kíváncsiságot és röprengést árult el. Fogadtam volna: ő maga is ír verseket, s izgatja, miként lépte át a küszöböt a nála kétszerte idősebb kolléga. Úgy néztem utazótársamra mint a versolvasásban érdekelt szakemberre, akinek már van véleménye, de még nincsenek előítéletei. Amikor a szerelvény a Szabadság-híd alatti megállóban elsötétedett, úgy döntöttem: nem folytatom az olvasói voyeurködést, ám ettől fogva az ismeretlen kamasz nézőpontjából közelíték Banos János verseihez.

A költő- vagy tán kritikusjelölt mindenekelőtt azon mereng, a borítólapot, később a könyvtárban a *Ne mondj le semmiről* antológiát tanulmányozva, hogy a kezdet átkozottul nehéz. Az említett gyűjtemény 1974-ben jelent meg, s ott már egy kötetre való verssel szerepel az akkor huszonegy éves Ba-

nos János. Igaz, próbára tevő kanyarok vezették az antológiáig. A Nógrád megyei Ecsegen született és nevelkedett a harangozó fiaként, s bár tízéves kora óta ír verset, mert a ministránskodásnál többre becsüli saját istennőit, a műzsákat – a sors nem éppen költői területre veti: a nyügnék érzett környezetből a pesti gumigyárba kerül szakmát tanulni. Katonáskodása után esti tanfolyamon készül az érettségire, újságíró lesz az üzemi lapnál, önművelőként finül tanul, hogy fordíthasson; mindez kiolvasható a versekből, utószavakból, az antológia ajánlását író *Bella István* soraiból, folyóiratok műfordítás-közleményeiből. E sorsképlet nem ismeretlen versszerető középiskolásunk előtt – *Babitsot* bújva megtudta már, hogy a magyar költő – tisztelet a kivételnek – vidékről jön és Pestre tart.

Tinédzserünk – most már otthonában, az olvasósarok fénykörében – *Petőfi*, *Nagy László* és *Samuel Beckett* arcképe alatt – éppen rácsap a keze ügyében emelkedő, porzó folyóiratoszlopra. – Vajon mi történt az 1974-ben megjelent (két évvel korábban nyomdába adott) antológia és az első önálló verseskönyv kiadása között? Ennyivel rögzösebb az út a közös bemutatkozástól s a pártfogói fölvezetéstől a saját kötetig, mint az ecségi ház küszöbétől s a gumiparttól az antológiáig? Hány évig pályakezdő a költő? Hogyan váltsa meg a világot, ha túl kell jutnia a krisztusi koron, mielőtt a megváltáshoz megszerezhetné a csodatétel fő tárgyi

kellékét, a verseskönyvet? – Tájékozott olvasónk ráadásul hallott már Banosnál jóval öregebb pályakezdekről, nem is akármilyenekről. . .

Föltűnik diákunknak: a kötetben nem szerepelnek az antológiabeli versek; ebből sok mindenre következtethet. Vagy úgy érezte a költő, hogy időközben meghaladta korábbi önmagát, s magasabb szinten akart önállóan bemutatkozni – vagy lemondott arról, hogy elejéről kezdje a házalást ugyanazokkal a versekkel, s úgy fogta fel, most már két kötete van, az első a közös almanachban, a második a *Láttelelet* sérülésekről árulkodó cégére alatt. Ám ki tudhatja, miféle összjátékot keverték a nem mindig jóindulatú véletlenek s a kényszerpályára szorító szükségyszerűségek?

Mindkét „kötetben” látható az önéletrajzi vonalvezetés, de míg az antológiában közvetlen közelségből rajzolódnak ki a tények, a szülőfalu, a gyár, az albrétek léthelyzetei, addig a *Láttelelet*ben minden távolibbá és áttételesebbé, gyakran álomszerűen felködlővé lényegül át. S míg az első könyvnyi versben maguk az élettények és élethelyzetek sugallják a költő közérzetét, addig a másodikban általánosabb érvényű létszemléletre és közérzetjelzésre tart igényt. Másképp mondva: előbb az egy-embernyi, de tipikus életsorsot tárja elénk, a vidéki szegénysorsból a szellemi centrumok felé, a fény felé törekvő, számtalan akadályba ütköző és küszködő fiatalember életét, utóbb hazányi igazságok megragadására vállalkozik, immár szellemi *küzdelemben*, a nemzet és a nép múltjának megértésére, érzelmi elsajátítására, a tágabb sorsközösségek birtokba vételére, képviselétére.

Pápaszemes kis barátunk úgy látja, hogy az önálló verseskönyvhöz

vezető pálya fordulatától kezdve sokkal modernebb verseket ír a költő. Igaz, a *Láttelelet* legelső sorában mindjárt ott az „egyszerűség” szó, a második versben meg éppen séggel a „naiv” szó tüntet – de a betű ifjú híve nem ül fel könnyen a látszatoknak: megnyugodva könyvel el, jó adag rafinéria húzódik meg az egyszerűség és naivítás látszata mögött; a vidéki költőjelöltet nyilván sokáig úgy kezelték a főváros bennfentesei, hogy nem is lehet más, mint egyszerű és naiv – nesze nektek, jól visszavágott, s ahogy olvasónk a Petőfi-képre pillant, az mintha visszakacsintana. „*Ezt a legegyszerűbb írást: / Isten keze nyomát. . .*” – íme a könyv előhangjának kezdete, s a száj finom mosolyra húzódik: olyasfajta egyszerűség ez, mint az egész teremtésé; bármikor fölcserélhető a legnagyobb fokú és legmagasabb rendű bonyolultsággal. S milyen jó kép valamivel alább a „néztem a világ filmszakadását”! – csettint a műélvezés rügyező homlokú gyakor-noka – íme a hirtelen ráncszakadó alkonyat képzete, mely csak egy huszadik századi költő tudatában jöhet létre.

A látomássá lényegülő látványok, fényeffektusok másutt is erősségei a szerzőnek: „Villámok vakujával exponál az ég” – itt az alliteráció hangeffektussal nyomatékosítja a fénylobbanást –, ez is egyfajta színesztéziának vehető. A folytatás is érdekes: „*Háttérül a nyár / bíza-táblái fénylenek / mint barmatos homlokok / gyárak kapui előtt*”. Rögtön beugrik a jóévtvágyú poémafogyasztónak: bár hangzásra nem József Attila-s ez a mondat, a *bíza-táblák* és a *gyárak* együttesen az „utca és a föld fia” örökségére utal. Csak ő nem a külső-ferencvárosi *utca*, hanem a nógrádi *föld* felől érkezett – lám, hova is: „*kocsmá-*

szagúan a belváros / finom villamosain / elnézném: a bázak kifestve sorra / csilingelnek mint díszek / az ország éji karácsonyfáján". – Majd látja még a szerző topisabbnak is ezt a várost, ha jobban megszokja, vagy megjárja Bécsset, Helsinkit – gondolja az elfogulatlan ifjú budapesti. Ismét elismerően pattint az ujjával, amikor ide ér: „szirénázik értem a Göncöl”. Ez igazán szemléltető, fantáziadús kép, szinte látjuk, amint a nagyváros vadonában tévelygő, kocsmában vigasztalódó falusi égi mentők veszik gondjaikba; mintha csak onnan várhatna segítséget magányában.

Nyílt homlokú könyvkalauzunk – akiről kiderült, nemcsak az agytornáztatás, hanem az empátikus képesség is erőssége – elképzeli az észak-magyarországi faluból jövő költőt, amint „vonatsattogású szívvel” áll a pályaudvaron, s várja sorstársait, akik majd megértik őt. De lám, van remény, hogy itt is hazataláljon és hazára találjon, most már a keserves történelmi múlt ismeretében is, mely egyre inkább foglalkoztatja; mesterek, rokonlelkű pályatársak neveit írja mottóba – az antológiabeli „quasi-kötetben” Pilinszky, emitt Nagy László, Kormos, Csoóri, Ágh, Bella, Szervác nevét. Pilinszky sem pusztán múló ismeretség volt, itt is versrészletek utalnak a szellemiségével tartott kapcsolatra: „Árnyékom plakátja a tűzfalon / – nagy vetítő a Hold” – a testtől elváló, önálló életre kelt árnyék az elidegenült, magányos vagy egyenesen számkivetett ember életérzését hordozza. Egy Kálnoky-vers is fölrémlik, melyben a költő sarkáról leválik az árnyéka, s az ellenkező irányban eltűnik. De itt az árnyék részben egy vidékies érdekszférában funkcionál: „kényelmetlen, hogy árnyékomat / kiplakátoz-

za a Hold / amikor kezemre bilincselik a dülöutat”. Ez a „kényelmetlen” nem a legjobb jelző – sajnálkozik a tizenhét éves – kár, mert igen komoly természetű beklyózott-ságról van szó: a szülőföld iránti hűségről. Ám ismét fölvillanyozódik, amikor a Nagy Lászlót, elsrató versben erre a képre bukkan: „... düböng bennünk a vér / mint Jimmy Hendrix lángoló gitárja / ráég ujjainkra a dobbártya” – a jelek szerint Banos János nem rekedt meg a dülöutak világában; bár hű maradt ahhoz, a modern, metropoliszi képzetek is lenyűgözik idegrendszerét. Másutt is egymásra kopírozza a népmeséket és a valóság vasmonstrumait: „A vasbóvilágfák: / toronydaruk a napfény rácsaiban”, másutt: „megremegnek a toronyházak / mint riadt állatok menekülés előtt”.

Kétségtelenül a képalkotás a fő erénye – vallja a pelyhesállú versolvasó. Aki „valami isten-cirógató szelecskét” szeretne „gajdolni”, s akiről úgy válik le az ünnep, „mint keszkenőkről a bakavonat”, az plasztikusan látja egybe a dolgokat és fogalmakat, s színükről visszajukra tudja forgatni a viszonylatokat. Bárcsak a versszerkesztése is olyan ragyogó volna, mint a megjelenítő ereje, mint a képi áttételekkel tág világlátáshoz vezető életrajzi őszintesége, mint a szelid lelkülettel is lázadni képes szociális igazságtudata!

E jókívánsággal és elismeréssel abban a tudatban helyezi el a polcon a kötetet, hogy még sokszor leemeli onnan, mert irdatlan szülővárosában gazdagabb lett egy meszsziről jött rokonlélekkel, akinek további műveit is mindaddig olvasni fogja, míg csak forog a Gutenberg-galaxis. (Magvető.)

ALFÖLDY JENŐ

Ószabó István: A vak géniusz

A géniusz loci a régi rómaiaknál valamely ház, vidék védőszellemét jelentette, de jelöl helyi ihletet is. Van-e ma ilyen – akár Széphalom nevét kiejtve – szűkebb tér, fix pont, de szellemnek annál tágabb hely? Van. Több kellene, de van. S mindjárt az elején ne legyünk kishitűek – mert akadnak jócskán, akik ezt a betegséget terjesztik módszerszerűen –: Göncruszka szintén lehet műhely vagy ha úgy tetszik – irodalmi alkotóház. Ennek – reménykedjünk – megvalósulásához járul hozzá Ószabó István saját kiadásában napvilágot látott könyve: *A vak géniusz*. Míg sok magánkiadású kötetet a dilettantizmus, a kiadókkal folytatott reménytelen párharc vagy éppenséggel a magas bevétel reménye visz nyilvánosság elé, addig Ószabó versgyűjteményét egy nemesebb gesztus segítette kacsaringós útján.

A vak géniusz tizenhat rövidebb és két hosszabb költeményt tartalmaz. Első olvasás után idegen szavak légiója lepi el az ember tudatát: ismert és sejdített kifejezések. Lesznek, akik fintorogva veszik tudomásul az idegen szavak garmadáját és ha a címadó vers keletkezése alá akarnak hatolni, nem kerülhetik el ama szellemkalandot, ami végül is a szótárak lapjain kezdődik avagy végződik. Az utóbbi idők egyik nehezen értelmezhető műve *A vak géniusz*. E hosszú, tömény gondolatsorokat tartalmazó költemény-

ben a kozmosznak és az élet keletkezésének lírai leírásával találkozunk.

Dolga megfejteni mindenkinek, akinek kezébe kerül e könyv, a konvencionálitástól elütő nyelvet, különben elbóbiskolnának a békebeli versek sztereotípiái fölött. Hogy szótárt kell némelykor használni? Annyi baj legyen. Az a jó, ha nem adja könnyen / olcsón! / magát. „Minden megnevezés / a rejtjel megnevezése. / S a megnevezés: költészet.”

Szerkesztett kötet helyett jó versekkel bővöl a költő. Vannak poéták, akik a vers belső építésével hódítanak, azzal a statikai módszerrel, hogy a szó, s annak logikai feltörekvése önmagát képes konstrukcióvá magasítani. Ószabó küzdelmében éppen az a szép, hogy a nyelv külső tartományát – provinciáját – bekebelezni akarja. Valamiképpen ez a példa arra, hogy a tehetség önmagában elégtelen. Művelni kell és fölkészíteni újabb feladatokra, esetleg – meddőnek minősített – kísérletek árán is. Persze fönáll az a veszély, hogy a tudomány „fölfedezésének” direkt versbeírása a vers ellen fordul, azaz elnyomhatja az érzelmi, a tudat alatti tartományt, s helyette kapunk egy szép, rideg fölépítményt, ahol minden szó erőlködve törekszik a helyére. Ószabó igyekszik mindezt elkerülni, amint az olvasható említett hosszú versében.

A madarak népében szintén az anyanyelv körül utazik, mindenestre vitathatóbb szemlélettel, mint *A vak géniuszban*. A huszadik századi magyar költészetnek mindig dilemmája volt, éppen a szorongatottság miatt, a „versben bújdosás” és a Sütő András-i nyelvben bújdosás. Ezért kételkedem Ószabónak ama sorában, amely elhítené: „*Visszaforđítani a földet / anyanyelvedre / reménytelen*”. Miért? Nem az a dolguk az anyanyelv birtokosainak, hogy megtegyék vagy inkább elkerüľjék a visszafordítást? Aggodalmát értem, csak nehéz elfogadni. Ehhez szükségeltetne a magyar nyelv e századi útjának vizsgálata, mondjuk New Yorkból Marosvásárhelyig. Katasztrófák után is, Adyval szölv: „de lám, még mindig megvagyunk”. Ismétlem, aggodalmát értem és jogosnak tartom, de tudja jól Ószabó István, hogy a kényszer lehet néha a legnagyobb megtartó erő. Évszázados, írott és íratlan berögzödésekkel, bármennyire esztétikusan legyenek tálalva, ebben a viszonylag modernebb világban már nem nagyon lehet mit kezdeni. E versbeli szemléletnek így hát cllene vagyok.

A kötetet indító *Almaliget* ciklus kisebb terjedelmű verseket tömörít. Az ég tüneményeit – Nap, Hold, Tejút, Szívárvány. . . – emeli a költészet magasába. Az ezerszer használt fogalmak, versbeli közhelyek kiiktatásával újabb képeket fedez fel számunkra, ezzel is jelezve, hogy

vannak még a költészetben lehetőségek, feltörtetlen, szűz területek. Nem egy formai remekléssel találkozunk itt (*A tejút legendája, Kezembben piros alma, A mozgás mágiája. . .*).

Az idő problémája, akár newtoni (abszolút), akár eisteni (relatív) látószögből szemléljük: a szembesülés, a félelem nélküliség vagy, ha úgy tetszik, a leszámolás szintjén van jelen Ószabó világgépében. *Írások a titok könyveiben* című verse *Keats* sírfeliratát – „kinek nevét vízre írták” – juttatja eszembe. „*Vakírás a sivatag / Fodrokat: sor után / sort írt a szél. / Hullámra hullám: / tengert, monumentális / könyvet lapoz a szél. / Mit írt nekem! s a szélnek mit írok én?*”

Első kötetében (*A toronykalapos fiú*) már foglalkozott a költői létnek, mint – számára – egyetlen lehetséges megnyilatkozásnak a formájával. Akkor még a megmaradni akarás színvonalán. Második kötetében már filozófiát alakít ehhez a maradandósághoz. Erre értem a címben írott módosulást, változást. Az *ének hatalmában*, e rövid verselmélkedésben így fogalmaz: „*milyen magas, / ha főlegyenesedik / némaság szolgálja. / a dal*”. Csak kívánni lehet Ószabó Istvánnak, amit első könyvében már előlegezett, hogy lépjen „a költészet magaslatára”, egy lépcsővel följebb. (Kazinczy Füzetek, I.)

MAGYAR JÓZSEF

PALÓCFÖLD

A Nógrád Megyei Tanács VB
művelődési osztályának lapja.

Főszerkesztő:
PRAZNOVSZKY MIHÁLY

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
ELNÖKE:

Dr. Horváth István

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
TAGJAI:

Csik Pál

Dr. Fancsik János

Fűzesi István

Németh János István

Dr. Szabó Károly

Dr. Tamáskovics Nándor

Tóth Elemér

A SZERKESZTŐSÉG TAGJAI:

Dr. Bacskó Piroska

Czinke Ferenc

Kojnok Nándor

Kovács Anna

Pál József szerkesztő

Szerkesztőség: 3100 Salgótarján,
Arany János út 21. Telefon: 14-386.

Kiadja: A Nógrád Megyei Lapkiadó
Vállalat. Felelős kiadó: *Bálint Tamás*
igazgató.

Készült a Nógrád Megyei Nyomda-
ipari Vállalat salgótarjáni telephelyén,
8,4 (A/5) ív terjedelemben.
F. v.: *Kelemen Gábor* igazgató.
86.43729 N. S.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Alföldy Jenő kritikus (Bp.); *Andrassew Iván* író (Tahitófalu); *Ács Zoltán* újságíró (Bp.); *Baranyi Ferenc* költő (Bp.); *Bezzeg János* költő (Veszprém); *Bódi Tóth Elemér* költő (Salgótarján); *Endrődi Szabó Ernő* költő (Bp.); *Erdős István* író (Salgótarján); *Hortobágyi Zoltán* újságíró (Balassagyarmat); *Konczek József* költő (Bp.); *Laczkó Pál*, a Palócföld szerkesztője (Salgótarján); *Magyar József* költő (Nyírbátor); *Németh Miklós Attila*, a Magyar Rádió helyi tudósítója (Salgótarján); *Petrőczy Éva* költő (Bp.); *dr. Romsics Ignác* történész, OSZK Magyarorsággutató Csoport (Göd); *Milan Sokol* grafikus (Besztercebánya, Csehszlovákia); *Szepesi József* költő (Salgótarján); *Tamás István* költő (Szurdokpüspöki); *Tandori Dezső* költő (Bp.); *Tóth László* költő (Bp.); *Vaderna József* költő (Tatabánya); *Zalán Tibor* költő (Bp.).

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál. (HELIR) Budapest, V., József nádor tér 1. - 1000 - közvetlenül vagy postautalványon, valamint árutalvánnyal a HELIR 111-96162 pénzügyelmi jelzőszámon. Egyes szám ára 16 Ft, előfizetési díj fél évre 48 Ft, egy évre 96 Ft. Megjelenik kéthavonta. *Kéziratokat és rajzokat nem örvényel meg és nem küldünk vissza.*
ISSN: 0133-8167. Index: 23-923.

Ára: 16,- Ft

PALÓCFÖLD